

"חוקים להודותם"
דיני שבת שבת

לב שומע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל ישב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

פרשת בשלח

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תורה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

ה. קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף

☆ לגזור ים סוף לגזרים ☆ קשין מזונותיו וכו' - מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל ☆ ויצעקו בני ישראל אל ה' - שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן ☆ כשצריך ישועה בענין הפרנסה או הזיווג - יגביר את האמונה כמו בקריעת הים ותיכף יושע ☆ קושי הפרנסה והזיווגים 'מחמת שכל אחד תולה בסיבה בלי אמונה' ☆ מזונות האדם יהיו מוקפין באמונה כדוגמת קריעת הים שהיו 'המים להם חומה מימינם ומשמאלם' ☆ ללמוד מקריעת ים סוף שלא להקשות קשיות על עיכוב הפרנסה ☆ השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך

יב. 'וישב הים לאיתנו' - בריאת העולם עבור לומדי התורה

☆ אם לא בריתי יומם ולילה - חוקות שמים וארץ לא שמתי ☆ 'הקהה את שיניו' - על כך שאינו לומד תורה ☆ וישב הים לאיתנו ☆ כי לי בני ישראל עבדים

יז. שבת שירה - גודל יקרת מעלתה

☆ בשבת זו מאירה הארת קריעת ים סוף בבחינת 'נפש' והיא יתרה במעלתה יותר משביעי של פסח ☆ מכח האמונה שזוכים לה בשבת קודש - יכולים לשורר את השירה ☆ שירת הים כותבים אותה בשלושים שיטות ☆ על ידי השירה מתגלה כתר מלכותו ית' ☆ בשעה שהמלך מעטר עצמו בכתר מלכותו - נותן הנחה למדינות ☆ על ידי אמירת שירת הים נתיישרה מלכותו ית' בעולם ☆ יושב תהילות ישראל ☆ כי טוב חסדך מחיים - שפתי ישבחונך

שובבי"ם

כג. מתכפר בתורה ובגמילות חסדים - כוחה של 'תורת חסד'

☆ בחסד ואמת יופר עוון ☆ לכו וטפלו בצדקה ☆ בתורה ובגמילות חסדים - יחדיו ☆ אבל מתכפר הוא בתפילה

פרשת בשלח

קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף

☆ לגזור ים סוף לגזרים ☆ קשין מזונותיו וכו' - מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל ☆ ויצעקו בני ישראל אל ה' - שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן ☆ כשצריך ישועה בענין הפרנסה או הזיווג - יגביר את האמונה כמו בקריעת הים ותיכף יושע ☆ קושי הפרנסה והזיווגים 'מחמת שכל אחד תולה בסיבה בלי אמונה' ☆ מזונות האדם יהיו מוקפין באמונה כדוגמת קריעת הים שהיו 'המים להם חומה מימינם ומשמאלם' ☆ ללמוד מקריעת ים סוף שלא להקשות קשיות על עיכוב הפרנסה ☆ השלך על ה' יבך והוא יכלכלך

הרה"ק ר' שמחה בונים מפרשיסחא זיע"א, סוף דרוש (א') שהביא תירוץ נפלא בישוב הקושיא, וזו לשונו 'אבי, עפ"י דבריך הטובים אני מבין מה שאמרו חז"ל (פסחים קיח.) קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, שמלבד שלילת הדמיון והיחוס אשר בין מזונות לקריעת ים סוף, הנה עוד יקשו עלי דבריהם יותר מקריעת ים סוף, שאיך שייך לומר על בורא שמים וארץ מאפס המוחלט, שיהיה נמצא דבר שהוא קשה בעיניו לפניו.

ולפי דבריך יובן, שהנה אמרו חז"ל (שמות רב כא ו) על פסוק (יד כז) 'וישב הים לאיתנו', תנאי התנה הקב"ה עם הים שיקרע לפני ישראל. ולפי זה, כאשר הגיע הזמן - צאת ישראל ממצרים ורדיפת פרעה אחריהם על הים, היה ראוי שתיכף ומיד יקרע הים ויהיה קרוע ועומד וממתין עד יבואו ישראל לתוכו, כי כן היה התנאי. אבל לא כן עשה ה', אלא מקודם 'ויצעקו בני ישראל אל ה'" (יד י), והכל על כוונה אחד,

לגזור ים סוף לגזרים

איתא בגמ' (פסחים קיח.) 'אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה, קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, דכתיב (תהלים קלו כה) 'נתן לחם לכל בשר', וסמיק ליה 'לגזר ים סוף לגזרים'. ופירש הרשב"ם (שם ד"ה כקריעת ים סוף) 'כלומר, נס גדול עושה לו הקב"ה למי שנותן לו מזונות - כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף, ונפקא מיניה למבעי רחמי'. וכן אמרו חז"ל (סוטה ב.) 'קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף'. וכבר הקשו הקדמונים על מאמרי חז"ל אלו, היאך שייך לומר לשון 'קשה' לגבי הקב"ה, הלא הכל כאין לפניו, והוא הכל יכול וכוללם יחד.

קשין מזונותיו וכו' - מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל

והנה מצינו בספר עשרה למאה (מהרה"ק ר' צבי הירש מוואוידיסלוב זיע"א - אביו של

הקושי היה מפני שהתאוה הקב"ה לשמוע את תפילתם של ישראל. וכמו שבקריעת ים סוף, הגם שהיה תנאי במעשה בראשית שיקרע להם הים, עם כל זאת, עד שבני ישראל שפכו את לבבם אליו ית' - הים לא נקרע, כך במזונותיו של האדם, מזונותיו מוכנים לו ממקור הברכה, אך מכיון שהקב"ה מצפה לתפילתן של ישראל, לכן הם קשים לבוא אליו עד שיתפלל וישפוך שיחו לפני ה' שיושיעהו. והמתבונן בזה, יתרונו לבו משמחה, שעם כל הקושי שעובר עליו במציאת הפרנסה או הזיווג, האמת שבפנימיות הדברים, שהקושי אינו בא מדינים וקטרוגים חלילה, אלא אדרבה מקורו בא מגודל החביבות שהקב"ה מחבב את בניו אהוביו, ולטעם זה הוא מצפה לשמוע את קול תפילתם ויחול לבבם אליו^א.

ויצעקו בני ישראל אל ה'

- שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן

ונראה להסמיך את דבריו אל דברי המדרש רבה (פרשתן כא ה) 'כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות, הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר, תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה, שנאמר (יד י) 'ויצעקו בני ישראל אל ה'.

שהקב"ה רצה שיתפללו. וזה שאמרו 'קשים מזונותיו של אדם', רוצה לומר מה שתראה לפעמים שיקשה על האדם שיגיע אל מזונותיו, אעפ"י שמזונותיו קצובות לו מראש השנה. אל תתמה על החפץ, ודע שטעמו של דבר הוא כקריעת ים סוף, שהיה תנאי בתחילת מעשי בראשית, ואפילו הכי לא נקרע עד שהתפללו, מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן, כנ"ל.

בני, יפה אמרת, ומצאתי סעד לדבריך. אמרו חז"ל (סוטה ב.) קשה לזווג כקריעת ים סוף, עפ"י מה שאמרו חז"ל (שם), מ' ימים קודם יצירת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני, ועם כל זה לפעמים יקשה על האדם שימצא זיווגו עד שיתפלל עליו, כמו שאמרו חז"ל (ברכות ח.) על פסוק (תהלים לב ו) 'על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא' - זו אשה. והטעם הוא 'כקריעת ים סוף', כנ"ל.

העולה מן הדברים, שהקושי של המזונות והזיווגים אינו אצל הקב"ה שברא את עולמו 'באתא קלילא דלית בה מששותא' (אקדמות), אלא הקושי הוא אצל המקבלים, שהמזונות או הזיווגים אינם באים אליהם תמיד בנקל - כקריעת ים סוף. והצד השווה שבשניהם, שתכלית

א. מצינו בערבי נחל (פר' וארא - דרוש א ד"ה יוצא מכלל) עצה למי שמתפלל וטרם נענה, מה יעשה וייענה. וזו לשונו 'יוצא מכלל דברינו, שלפעמים מתאחר בקשתו להתמלאות - עבור שחפץ השי"י שיתפלל לפניו. ובזה נראה לומר ביאור מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים פו א) 'חנני ה' כי אליך אקרא כל היום'. ויש לבאר דבריו, דהא אין 'חננו' בכל מקום אלא מתנת חנם, ואין הצדיקים תולים במעשיהם הטובים (דברים רבה ב א, רש"י ז"ל דברים ג כג), וא"כ כיון דאמר 'חנני', א"כ מאי אמר עלה 'כי אליך אקרא'. ותו, מאי 'אקרא' לשון עתיד, והוה ליה למימר 'קראתי'. ועם האמור יובן, שאמר, 'חנני' - מיד, ואל תחוש שאתפלל לפניך, כי הנני מקבל עלי ש'אליך אקרא כל היום' - אפילו אחר שאשיג מבוקשי.

כבר קדמה תפלתן של בני לתפלתך, שנאמר 'מה תצק אלי'.³

כשצריך ישועה בענין הפרנסה או הזיווג - יגביר את האמונה כמו בקריעת הים ותיכף יושע

מהלך אחר בהבנת מאמרי חז"ל הנז', מהו הקושי במזונות וזיווגים כקריעת ים סוף, למדנו ממה שכתב הרה"ק ר' לייבל איגר זיע"א (תורת אמת פרשתן ד"ה ונוכל), וזו לשונו 'שידוע פלא הלשון, איך שייך לומר דבר קשה לפני המקום ברוך הוא. ולדרכנו יש לומר, שחז"ל נתנו לנו עצה טובה, שבעת שיראה אדם עצמו בדוחק, וקשין מזונותיו של אדם, או בעניני זיווג, העצה היעוצה לזה, שיתנהג כמו בקריעת ים-סוף, שידוע מדרש חז"ל (שמות רבה כא ו) על הפסוק (יד כז) 'לאיתנו' - לתנאו, שתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית, שיקרע הים לישראל, ויעברו בתוכו ביבשה, ואעפ"כ בתחילת חנייתם על הים ברדוף מצרים אחריהם, וישיגו אותם שם, לא נקרע להם הים תיכף, אף שהיה הדבר מוכן ומזומן בתנאי מפורש מששת ימי בראשית, היה צריך מקודם שיאמינו בני ישראל בד', כדכתיב (יד יז) 'ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה', כי בתחלה באו לתוך הים בהיותו עוד ים - טרם נקרע, ואחר כך נעשה יבשה. וכמו שדרשו חז"ל (סוטה לו) שנחשון בן עמינדב קפץ לתוך הים תחילה, והיה

ולמה עשה הקב"ה להם כך. אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן. אמר ר' יהושע בן לוי: למה הדבר דומה, למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו: בבקשה ממך, הצילני מיד הלסטים. שמע המלך והצילה. לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה, היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה. מה עשה המלך, גירה בה הלסטים כדי שתצעוק וישמע המלך. כיון שבאו עליה הלסטים התחילה צועקת למלך. אמר לה המלך: לכך הייתי מתאוה - לשמוע קולך.

כך ישראל כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם, התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה, שנאמר (ב כג) 'ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויצעקו, מיד (להלן פסוק כד) 'וירא אלוקים את בני ישראל'. התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין. מה עשה, גירה לפרעה לרדוף אחריהם, שנאמר (יד י) 'ופרעה הקריב, מיד 'ויצעקו בני ישראל אל ה'. באותה שעה אמר הקב"ה: **לכך הייתי מבקש - לשמוע קולכם**, שנאמר (שיר השירים ב יד) 'ונתי בחגוי הסלע', השמיעני קול אינו אומר, אלא 'השמיעני את קולך' - אותו הקול שכבר שמעתי במצרים, לכך כתיב 'השמיעני את קולך'. כיון שהתפללו, אמר הקב"ה למשה: מה אתה עומד ומתפלל,

ב. מקובל בכמה קהילות של תלמידי הבעש"ט זיע"א, לומר בערב שביעי של פסח מזמור קז שבתהלים, ששם נאמר (פסוקים כג- כח) 'יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים, המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה. ויאמר ויעמד רוח סערה ותרוםם גליו. יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג. יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע. ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם'.

מקודש. ובהגיעו לאמונה שלימה הזאת, וימציא עצמו לזה, אזי מתעורר לו חסד עליון לגלות לו חלקו וחבלו.

כי כן הנהגת השי"ת, ברא והכין הכל, שבזו הרגע שיאמין איש ישראל באמונה שלימה, ינתן לו הטוב הצפון לו וכו'. כי באמת אין הפרש בהנהגה – בין אז במדבר כשירד להם המן, ובין כעת אשר הפרנסה הוא מסיבות אחרות. העיקר הוא לדעת ולהכיר ולהאמין באמונה שלימה, כי הבורא ברוך הוא וברוך שמו משגיח על הכל, ולא על הלחם לבדו' וגו' (דברים ח ג). ולולי שפעו וחיותו השופע תמיד על ברואיו לא היו מתקיימים אף רגע אחד, רק הוא יתברך בחסדו מנהג עולמו ומכין מזון לכל חי, ויקווה לה' שיזמן לפניו מחייתו וכל עניניו – יהיה באיזה סיבה שיהיה, וממילא יצוה צור חסדו¹.

אמונתם חזקה בד', כי כל יכול, והרבה ריוח והצלה לפניו. אם חפץ בהם ד', יוכלו לילך גם על פני המים, ומתוך אמונה זו נקרע להם הים, ויושע ד' להם. כן גם בכל הענינים הבאים לאדם בקושי, כגון מזונות. יאמין כי השי"ת יוכל להחיותו בריוח ממוצא פיו. ויוכל להמציא לו חיים יהיה איך שיהיה, ואחרי כי יאמין זאת באמונה שלימה, בודאי יפתח ד' לו את אוצרו הטוב המוכן לו, כי בודאי אוצר השפע אינו חסר כלום, רק האמונה מצד האדם, ותיכף כשיאמין באמונה שלימה, יתעורר ויתגלה לו השפע.

וכמו כן בעניני זיווגו, ידוע מאמר חז"ל (סוטה ב.) מ' יום קודם יצירת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני. נמצא כי באמת זווגו מוכן ואינו חסר – רק שיאמין באמונה שלימה שלא יעזוב אותו וימציא לו עזרו

ג. פעם דיבר הרה"ק ר' נח מלעכאוויטש זיע"א עם חסידיו בענין אמונה ובטחון, וסיפר להם מעשה באיש פשוט שהגיע לאמונה פשוטה, וזה סיפורו: איש פשוט אחד ושמו הירשקע היה מתפרנס ממשא ומתן בשוק עם הנכרים שהביאו עורות, דבש, שעוה, חלב, שער וכדומה. והיו נוהגים אנשי השוק לצאת ב' וג' שעות קודם אור היום מחוץ לעיר לפגוש את הנכרים הנוסעים לשוק עם סחורתם ולקנות מאתם לפני בואם העירה, וזאת כדי להקדים את האחרים. ויהי היום בא דרשן אחד לשבת קודש אל העיר ודרש בבית הכנסת מענין אמונה ובטחון בה', והסביר לכל שומעיו, שאין אדם נוגע במה שמוכן לחברו כמלא נימא (יומא לה.), ומאחר שהיה הדרשן ההוא ירא שמים ומאמין בכל ליבו, נכנסו דבריו אל עמקי לבו של הירשקע ונקבעו היטב בתוכו.

ויהי למחרת ביום הראשון של השבוע שהיה 'יום השוק', במקום לקום קודם אור היום, ללכת מחוץ לעיר לסחור עם הסוחרים – כדי שלא יקדמוהו אחרים, החליט הירשקע להישאר בביתו, שהרי הוא שמע מהדרשן שכל אשר מוכן לו יקנה גם בביתו, שהרי אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו. כשראתה אשתו שכבר הגיע הזמן לקום והוא עדיין שוכב על מיטתו, החלה לזרז אותו ולומר לו עד מתי תשכב, הלא הגיעה העת לקום וללכת אל הסוחרים. אך הוא השיב לה, דעי לך, כי שמעתי מהדרשן שאין אדם נוגע במה שמוכן לחברו, וממילא למה לי ללכת בשלג ובקור לקדם את פני הנכרים, הלא אין מעצור לה' מלהושיע אותי גם בביתי. כששמעה את דבריו

'ואחרי כי יאמין זאת באמונה שלימה, בודאי יפתח ד' לו את אוצרו הטוב המוכן לו, כי בודאי אוצר השפע אינו חסר כלום, רק האמונה מצד האדם, ותיכף כשיאמין באמונה שלימה, יתעורר ויתגלה לו השפע'¹.

ויש ללמוד מדבריו הנפלאים, שהקושי אינו אצל הקב"ה שהוא כל יכול ואין עוד מלבדו אפס וזולתו, אלא הקושי הוא אצלנו - לפי חיות האמונה בקרבנו, שלפי חוזק ועוצם האמונה בקרבנו, תלויה ישועתנו וצדקתינו להגלות, וכלשונו הזהב

החלה לחרפו ולקללו, והוסיפה ואמרה לו, הנה הדרשן יקבל את שכרו בעד דרשתו ואילו אתה תשב לך בחיבוק ידים. אך הוא בשלו שוכב על מיטתו בטח ואינו משיב לה מאומה, אלא כחרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו.

כשהנכרים עברו עם העגלות לפני ביתו, נשמע קול חבריו הקונים שמכים כף עם הנכרים לגמור מסחרם עמהם. ותאמר לו אשתו, האם משוגע או חסר דעה אתה, הלא חבריך יקנו כל הסחורה. ויען לה הירשקע: הנכרים אינם חולים מלבוא אל ביתי, ולא אני מי שאצא אליהם בקור כזה. והנה לפתע פתאום נשמע קול הנכרים אומרים: לא נמכור את הסחורה קודם שיבוא הירשקע. על אתר השיבו הסוחרים במרמה: הירשקע מת. השיבו הנכרים כנגדם: שקר אתם דוברים, ומיד החלו לדפוק על חלוננו, וצעקו, הירשקע איפה אתה, קום. אז קם הירשקע ממשכבו ופתח להם את הדלת, ואותם הנכרים שהיה רגיל לקנות אצלם תמיד נכנסו אל ביתו וקנה מהם את הסחורות כמקודם בלי שום מחסור. מאותו היום ואילך לא היה הירשקע יוצא מפתח ביתו לקנות קודם אור היום, רק הנכרים היו מביאים אליו את הסחורה לביתו וכך היה קונה מהם, וכל ימיו היה מתפרנס בכבוד ובמנוחה.

סיים הרה"ק ר' נח מלעכאוויטש זיע"א, ואמר: 'זאת עלתה לו, יען כי היה איש פשוט והאמין בפשטות באמת, בלי שום תוספת שכליות עצות כלל, אבל מי שהולך בחקירות ומוסיף שכליות עצמו, קשה להשיג הדבר' (אור ישרים עמ' סו).

ד. מסופר מפי צדיקים, שבכפר אחד גר יהודי עשיר שעסק במכירת יין, לימים התהפך עליו הגלגל ונעשה עני ואביון, והיתה לו אם זקנה שצער בנה נגע אל ליבה והיתה מתפללת להקב"ה בעבורו. בכל פעם שהתפללה, היתה מייעצת כביכול להקב"ה כיצד לעזור לבנה. למשל, שימצא לפניו מציאה גדולה, או שיזכה בסכום כסף גדול מהלאטערי שיקנה, ועוד עצות מעצות שונות, אבל הבן נשאר עני ואביון.

פעם אחת הגיע ערב שבת ועדיין לא היה בבית הבן מצורכי לכבוד שבת מאומה. לפתע נזכר שיש לו כמה בקבוקי יין שנשארו אצלו ממסחרו מימי עושרו, ואף נזכר באיש אחד שהיה נוהג לקנות אצלו יין בכל ערב שבת. ולפיכך ביקש מאמו שתנסה למכור בקבוק יין לאיש הזה, שמא ממנו תבוא לו הישועה להוצאות השבת. האם הלכה בעצת בנה אל האיש ההוא, אך כשהביאה לפניו את היין, הריח אותו ואמר לה שהיין אינו מריח טוב. בפחי נפש חזרה אל בנה וסיפרה לו מה שהיה, ובקושי גדול הוא הצליח להשיג לעצמו כדי מחייתו לצורכי סעודות השבת.

וזה עיקר הנסיון בכל מה שקורה עמנו בענייני פרנסה, זיווגים וכל כיו"ב, האם אנו סומכים על ה'סיבה' – איש פלוני או אלמוני, ואז 'קשה שיבוא אליו השפע' כאמור. או שאנו תולים את עיינינו ותקוותינו במסובב הסיבה, שהכל נהיה בדברו, וממנו אנו ממשיכים עלינו שפע טובה ממקור הטוב והברכה¹.

מזונות האדם יהיו מוקפין באמונה כדוגמת קריעת הים שהיו 'המים להם חומה מימינם ומשמאלם'

וראה בספר מאיר עיני חכמים (מהרה"ק מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זיע"א, ברכת ט:

קושי הפרנסה והזיווגים 'מחמת שכל אחד תולה בסיבה בלי אמונה'

על דרך זה מצינו בספר בנין שלמה (ליקוטים תלפיות, אות ו) בזו הלשון 'שמעתי מפה קדשו (של הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זיע"א), מה שאיתא (פסחים קיח.) 'קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', וכן 'קשה זיווגם' (סנהדרין כב.). ובאמת איך שייך קישויו לפני השי"ת הבורא הכל. אך מחמת שכל אחד תולה בסיבה בלי אמונה, זה הוא קשה שיבא אליו השפע, אבל אם האדם ישים אמונתו בד' אין שום מסך, ונמשך לו הטוב כמו שיצא משרשו ממקור הטוב, עד כאן לשונו הטהורה².

באחד מן הימים הגיע אצלם פריץ צעיר שהכיר את האיש עוד מהימים שהיה סוחר גדול. הפריץ הלזה לא ידע שאיש זה כבר איננו סוחר ביין וכבר איבד את הונו ורכושו הגדול, ובא אליו כמנהגו לקנות יין כאילו בא אל אחד מן הסוחרים המפורסמים. שאלו הפריץ, אמור לי, האם יש לך יין טוב עבורי. יש לי – השיבו היהודי. אם כן תנהו לי ואטעם ממנו – ביקש הפריץ. ירד היהודי אל המרתף ולקח את הבקבוק שלא הצליח למכור בערב שבת ההוא, ונתן לפריץ לטעום אותו. טעם הפריץ ונהנה ממנו עד למאוד, ושאלו כמה הוא רוצה עבור בקבוק זה. השיב לו היהודי, דינר זהב. שמע הפריץ והסכים לשלם לו, אך בתנאי שבעוד ימים מספר יביא אל הכפר שלו עוד אלף ושש מאות יינות כאלו. וכך סגרו את העסקה ביניהם, כשהוא נותן ומקדים לו ארבע מאות דנרי זהב על החשבון.

בשמחה מיהר היהודי וקנה בשוק את היין ההוא במחיר זול ביותר, והביא אותו אל לפריץ ביום שקבעו ביניהם. כשהגיע השליח אל הפריץ, התארחו בביתו כמה פריצים עשירים, שטעמו מן היין שהביא ונהנו מאד, ואף הם הזמינו אצל היהודי עוד יינות כאלו ונתנו לו כסף רב עליהם. וכך היהודי שירד מנכסיו מטה מטה, חזר ושלח ידו במסחר היין וה' הצליח דרכו והתעשר כבתחילה. לימים, נאנחה אימו הזקנה ואמרה: אני נתתי להקב"ה הרבה עצות כיצד להעשיר את בני, אבל עצה כזו לא עלתה על דעתי מעולם...

ה. מסופר מהבעש"ט זיע"א (הובא באמרי פנחס פר' מקץ), שפעם אחת נסע בדרך עם המגיד הרה"ק רבי מענדיל מבאר זיע"א, ויצמא המגיד מבאר למים. נענה הבעש"ט ואמר לו: אם יהיה לך בטחון אמיתי בהשי"ת, הוא יזמין לך מים, וכך הווה. שלפתע הזדמן לפניו גוי, ושאל אותם האם הם ראו סוסים משוטטים לעצמם, כיון שהוא מבקש את סוסיו שאבדו לו כבר ג' ימים. תוך כדי דיבורו, הם שאלוהו אם יש לו מים ברשותו, ונתן הגוי להמגיד מבאר מים לשתות, והלך לו. על אתר שאל המגיד את הבעש"ט, הלא תכלית אבידת הסוסים מהגוי היתה בכדי

ללמוד מקריעת ים סוף שלא להקשות קשיות על עיכוב הפרנסה

ובאילה שלוחה (מהרה"ק רבי נפתלי אבדק"ק ליטאוויסק, בנו של הרה"ק ר' שמעון מיערוסלב זצ"ל) מובא מוסר ולימוד מקריעת ים סוף – שלא להקשות קושיות בעניני הפרנסה. וזו לשונו 'שמעתי מפה אדמו"ר הקדוש זללה"ה מהרי"א זללה"ה מזידיטשוב, שאמר בדרך הלצה ששמע בשם הרב רשכב"ה הקדוש מ' אלימלך מליזענסק. פעם נתאכסן באכסניא אחת, ושמע שסיפר הבעל אכסניא לאשתו בהתנערו ממשנתו ואמר לה בזו הלשון: ויאי לאנג נאך וועליך מיר נאך בידעווינו, היינו מיר ועלין נאר עסין קאשי, לאזין מיר שוין עסין אמאל לאקשין. ואמר מורי הקדוש זללה"ה פירוש על שיחת תלמיד חכם הנ"ל, היינו מיר זאלין נישט אים גיין תמיד מיט קאשיות, נאר עס זאל שוין זיין לא-קשין.

ונ"ל, כי קשין מזונותיו של אדם, כי רחמנא ליצלן תמיד האדם מתרעם ונקשה לו על מידותיו ית"ש, מפני מה לזה כך ולזה כך. והתירוץ על זה 'כקריעת ים סוף', שראתה שפחה על הים וכו' (ילקוט שמעוני פרשתן רמז רמד), כי בכל עת ובכל שעה רואים

ד"ה ובדברינו) שהביא רמז ומשל מקריעת ים סוף על עבודת האמונה - יחד עם ההשתדלות. וזו לשונו 'דהנה באמת פרנסתו של האדם הוא הכל בהשגחה העליונה ואין מזונותיו באים על ידי כוחו של האדם, כמו שאמרה התורה אל תאמר כחי ועוצם ידי (עיין דברים ח יז), אבל מ"מ אין לו לאדם לישב בטל ולסמוך על אמונה ובטחון לבד, רק מחוייב לעשות פעולות ועשיות להביא טרף לנפשו, כמו שאמרו חז"ל (ספרי פ' ראה פיסקא קכג אות יח) 'כול ישב בטל, תלמוד לומר (דברים טו יח) 'וברכך וכו' בכל אשר תעשה". אבל על כל פנים צריך להיות מוקף באמונה מכל צד, שגם קודם פעולותיו יאמין באמונה שמזונותיו באים בהשגחת הבורא יתברך שמו. וגם אחר שעשה פעולותיו להרויח מזונותיו, יאמין גם כן כי הכל הוא כח ד' ולא כח האדם עשה את החיל. וזהו עצמו היה הנס בקריעת ים סוף, שהיה יבשה בתוך הים, הכוונה, דכח האדם ושכלו בחינת 'בשה', היה בתוך הים, דהיינו, דהים דהוא בחינת אמונה היה מקיפם מכל צד - 'והמים להם חומה מימינם ומשמאלם'. כמו כן צריך להיות מזונותיו של האדם, שהאמונה יהיה קודם פעולותיו ולאחר שעשה פעולותיו, רק באמצע יהיה עשיות האדם'.

שילך לחפשם ויבוא לכאן למעני להרוות את צימאוני, ואם כן למה הוא נוסע זה ג' ימים לחפש אחריהם, ולמה לא בא תיכף לכאן בכדי שלא אצטרך לחכות ולצמא למים. השיב הבעש"ט זיע"א ואמר לו, שהקב"ה הזמין לו את המים כבר לפני ג' ימים, ואילו היה בך את הבטחון האמיתי בהש"ת שימלא לך את כל צרכך - היה הגוי בא מקודם. למעשה, באותו רגע שהגעת אל הביטחון הראוי, תיכף בא הגוי לתת לך את המים.

ו. והאמת היא, שלבסוף אין למעשה ההשתדלות שייכות עם הפרנסה שבאה אלי, כמובא בחידושי הרי"ם (פסח ד"ה איתא) בזו הלשון 'איתא בגמ' (פסחים קיח). קשין מזונותיו של אדם

כתפו כאשר בתחילה. ויאמר אליו: מה לך עתה לשאת אותי, הניחהו בקרון והקל מעליך. ויאמר העני: די לך אדוני מה שתסבול משא גופי, תסבול עוד משא חבילתי. ויצחק ויאמר: סכל, הלא גם בהיות המשא על שכמך, מי ישא אותך ואת חבילתך.

הנמשל, אחר אשר כל העולם וכל הברואים עמוסים לכביכול,

כמאמר הכתוב (ישעיהו מו ד) 'אני עשיתי ואני אשא, ואני אסבול', ואם כן אין לך לדאוג על משא חבילתך להניחהו גם כן, כמאמר (תענית ח): 'מאן דיהיב חיי - יהיב מזונו', וזהו (תהלים נה כג) 'השלך על ה' יהבך', (כלומר המשא, כמאמר הגמ' ראש השנה כו: 'לא הוו ידעי רבנן מאי 'השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך'. אמר רבה בר בר חנה, יומא חד הוי אזלינא בהדי ההוא טייעא, הוה דרינא טינא (פירושו: משא), ואמר, שקול יהבך ושדי אגמלאי) והוא יכלכלך, והבן'.

בני אדם נפלאות תמים דעות בעסק פרנסתו, אשר לפי מיעוט ערכו ופחיתתו, והשי"ת זן ומפרנסו ומזמין פרנסתו לפי העת והשעה, כמו שהיה בקריעת ים סוף, אשר הישועה היתה לפי הצורך השעה, ו'בעתיקא תליא מלתא', ועל זה אמרו בזוה"ק (פרשתו דף נב:). 'ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא וכו' רעותא ורחמי חנא וחסדא וכו' ויתיהב לנא מזונא טבא וכו'.

השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך

עוד נאה ויאה להביא את המשל הידוע שהמשיל המגיד מדובנא (משלי יעקב, סוף פר' יתרו אות קיד) בזו הלשון 'משל לעני שהיה הולך בדרך וחבילתו על שכמו וכמשא כבד יכבד ממנו, ויפגע בו סוחר אחד נוסע במרכבה רחבה, ויאמר אל העני: עלה על המרכבה ועל וישב. והסוחר נוסע לדרכו. ויפן הסוחר אחר כך לאחוריו עבור איזה ענין, וראה כי העני יושב ומשאו על

'וישב הים לאיתנו' – בריאת העולם עבור לומדי התורה

☆ אם לא בריתי יומם ולילה - חוקות שמים וארץ לא שמתי ☆ 'הקהה את שיניו' - על כך שאינו לומד תורה ☆ וישב הים לאיתנו ☆ כי לי בני ישראל עבדים

בפרי הארץ (פרשתו) מובא חידוש נפלא על נס קריעת ים סוף, אשר ממנו יש ללמוד על תכלית הבריאה ויסודה עבור לומדי התורה. שבאמת עיקר הנס היה מה שחזרו

אם לא בריתי יומם ולילה
- חוקות שמים וארץ לא שמתי
'ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם' (יד כט).

כקריעת ים סוף. יש לפרש, שכמו בים סוף היו בני ישראל בצרה מכל הצדדים, והישועה באה באופן שלא עלה על דעתם, כן פרנסה באה ממקום שאין מצפים לה.

הבריאה מתחילה ואינו השתנות. וזהו 'מה' תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו' (י"ט), משא"כ שישוב הים לפנות בוקר על המצרים – כדרכו הראשון בהתפשטות, היה נס שיחזור לתנאו הראשון בהתפשטות, שהרי כל המים אחר שנתראה היבשה לא חזרו'.

העולה לפי דבריו חידוש נפלא, שנס קריעת ים סוף לא היה בקריעת הים לשנים, אלא במה שהים חזר לתנאו הראשון שהתפשט והתאחד עם כל מימות העולם אחר שהתגלתה היבשה, אך עצם הדבר שהוא נקרע לא היה בזה נס, שהרי בני ישראל היו בדרכם לקבל את התורה שבשבילה נברא העולם, ומתנאי הבריאה שהים יקרע בעבורם.

'הקהה את שיניו' - על כך שאינו לומד תורה

ואפילו מי שחלילה נפל עד עמקי שאול - מטה מטה, אם רק ילמד תורה, יפתח לו דרך ושביל ללכת בו ולעלות מעלה מעלה, כמובא בהגדה של פסח (עם פירוש 'מדרש בחידוש' ו'אמרי קודש' מאדמור"י בעלזא זיע"א) בשם הרה"ק ר' אהרן מבעלזא זיע"א, לבאר מדוע נאמר על שאלת הרשע 'הקהה את שיניו'.

וזו לשון קדשו 'רשע מה הוא אומר, 'מה העבודה הזאת לכם' וכו'. יש לדקדק למה אין משיבין לו תשובה על שאלתו, דהא בתורה כתובה תשובה על שאלה זו (שמות יב כז) 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' וגו'.

ויש לומר, דרש"י ז"ל פירש (שם ד"ה ויקוד) 'ויקוד העם על בשורת הגאולה וביאת

המים והתאחדו כאחד לאחר שנחלקו, אך מה שהם נקרעו עבור ישראל - שהלכו לקבל את התורה, לא היה בזה השתנות הטבע, שהרי תכלית הבריאה היא נתינת התורה לישראל.

ובהקדם הדברים כתב, שכאשר ברא הקב"ה את המים ביום השני, טרם נגמרה מלאכתו, ומשום כך לא נאמר 'כי טוב' - עד היום שלישי שציווה עליהם (בראשית א ט) 'יקוו המים וכו' ותראה היבשה', ואז נכפל ונאמר פעמיים 'כי טוב'. נמצא לפ"ז שהיו עם המים ב' תנאים. הראשון היה בשעת בריאתם, שיתפשטו על פני כל הארץ. והשני, שיתאספו למקום אחד, וכפי שנאמר (בראשית א ט) 'יקוו המים וכו' למקום אחד ותראה היבשה'.

וכתב לפי זה בזו הלשון 'והנה אמרו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה לו ד) 'בראשית ברא' - בשביל ישראל שנקראו ראשית', וכל העולם תלוי עד שיקבלו ישראל את התורה (עבודה זרה ג). ואחר אשר תחילת הבריאה היה בשביל ישראל - שיקבלו את התורה, אין לך דבר עומד לפניהם בענין לכתם לקבל את התורה, כמאמר (ג יב) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים' וכו'. וכל הניסים והשתנות הטבע שנעשה, אינו השתנות, כי אם תחילת הבריאה היה על דעת כן.

והנה ענין קריעת ים היה נכלל בתנאי השני שהיה עם המים - שתראה היבשה וכו'. וענין שוב המים לפנות בוקר היה נכלל בתנאי הראשון עם המים בתחילת בריאתם כסדר התפשטותם. ולכן מתחילה בשעת קריעת ים סוף, דבר פשוט הוא שיקרע לפני ישראל, שהרי הוא סדר

אמרו (שמות רבה כא ו) 'לתנאו הראשון' וכו'.
וצריך לדעת אופן התנאי, אם היה ליוצאי מצרים, אם כן למה נרעש בפעם הזאת, כמאמרם ז"ל (שם) שהתריס כנגד משה ואמר לו: אין אני נקרע מפניך, שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ששי וכו', עד שנטה ה' ימינו לימין משה, דכתיב (ישעיה סג ז) 'מוליך לימין משה'. ועוד, רואני כי ליחידי סגולה היה נקרע בעל כרחו, כמעשה הובא בחולין (ז). ברבי פינחס בן יאיר וכו'. ואם לא התנה עמו אלא ליוצאי מצרים לבד, מה כוחו של ר' פנחס בן יאיר עליו השלום להתגבר על מעשה בראשית.

אכן, תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית, להיות כפופים לתורה ועמליה ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא. ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים וכו'.

והנה ביציאת ישראל ממצרים עדיין לא קבלו התורה ואין גזירתו על הנבראים גזירה, ולזה לא הסכים הים ליחלק להם, וטען למשה: אתה נבראת בששי ואני בשלישי, זה רמז כי אינו בן תורה, שאם היה 'בן תורה', הנה הוא קודם לו, כי התורה קדמה לעולם כולו (בראשית רבה א ח).

ולזה נתחכם ה' והוליק ימינו לימין משה, פירוש, הראהו כי הוא 'בן תורה' המתיחס לה 'ימין', דכתיב (דברים לג ב) 'מימינו' וגו', וכשראהו, תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון. ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה, יביא בידו שטר חוב א' לכופו ליחלק לפניו. ותמצא שכשלא

הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם'. ודקדק אבי אדוני ז"ל, מהי 'בשורת הבנים', דהלא הפסוק מיירי בבן רשע, דכתיב (שם פסוק כו) 'והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם', והיא שאלת הרשע – כמו ססידר בעל ההגדה.

ותירץ, דעל הפסוק (משלי ב יט) 'כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים', פירש הרב מקאמינקא, דאע"פ שהפסוק קאמר ש'כל באיה לא ישובון', אימתי זה יהיה, כשלא ישיגו 'ארחות חיים' – היינו שאין לומדים תורה, אך אם ילמדו תורה יוכלו לתקן הכל. (אמר בזה הלשון: 'האט דער רעכטער סוחר אויך א תיקון'). וזו כוונת רש"י ז"ל 'ויקוד וכו', על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם, כיון שנתבשרו על ביאת הארץ – שזה יהיה אחר קבלת התורה, ועל ידי התורה יוכלו לתקן הכל, כי גם הברשע יוכל לתקן את עצמו על ידי התורה, אלו דברי קדשו.

ועפ"י דבריו (של הרב מקאמינקא) ניחא קושייתנו, כי התורה מדברת לפני מתן תורה, דאז לא היה לרשע במה לתקן עצמו, ולכן עונים לו 'זבח פסח הוא לה' וגו', אבל מִסְדֵּר ההגדה מדבר לאחר מתן תורה, ועל ידי התורה יכול גם הרשע לתקן עצמו ולשוב בתשובה שלימה. ואם אחרי כל זאת הוא שואל 'מה העבודה הזאת לכם'. התשובה היחידה לו היא: 'הקהה את שיניו'.

ישיב הים לאיתנו

וראה עוד את דבריו המופלאים של האור החיים (יד כז) על כוחו של הלומד תורה, וזו לשונו "לאיתנו", רבותינו ז"ל

רצה ליחלק לר' פנחס בן יאיר ולהמתלוה עמו רצה לקונסו ופחד הים ממנו'.
 הטבע ולצאת מכל המצרים הרוחניים והגשמיים - למעלה מדרך הטבע!.

'ישמע חכם ויוסיף לקח' - עד כמה עצום כוחו של יהודי הלומד תורה, שמכוח התורה יכול לשדד את כל מערכות
כי לי בני ישראל עבדים
 וזן תכלית מצות זכירת יציאתנו ממצרים, ללמדנו ולעורר אותנו להשתעבד

ז. מענין לענין באותו ענין, מובא בנועם אלימלך (ליקוטי שושנה ד"ה הפך ים ליבשה) בזו הלשון "הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל" (תהלים סו, ו). נראה על פי דאיתא בגמ' בחולין דף ז, רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויים, פגע ביה בגינאי נהרא. חלוק לי מימך כו', חלוק ליה נמי להאי כו', חלוק ליה נמי להאי כו'. אמר רב יוסף, כמה נפש גברא ממשה כו'. אלא כמשה כו'. ולכאורה מהיכן מוכח דנפיש גברא ממשה, ודילמא משום דלא היה צריך משה רבינו ע"ה לקרוע הים אלא חדא זימנא.

ואך דהענין הוא, ד[מעשה] אבות סימן לבנים. והפירוש הוא כך: שכל דבר ודבר בתחילתו לפעול איזה נס הוא קשה מאד, אבל כיון שכבר נעשה פעם אחת, כבר יכולים הצדיקים שיהיו אחר כך לעשות כזאת אפילו כמה פעמים כיון שנפתח השער. והפירוש בגמ' הוא כך: כמה נפיש גברא, כלומר מהיכן בא לו זה שהיה יכול לפעול דבר גדול כזה. ומפרש, ממשה ושתין רבבן שהם פתחו השער והיה זה יכול לפעול, דאלו התם חדא זימנא, פירוש, אף שלא היה התם כי אם חדא זימנא, היה ר' פנחס יכול לפעול הכא תלתא זימני. והפסוק ממילא מובן, 'הפך ים ליבשה', פירוש, משה רבינו ע"ה הפך פעם אחת ים ליבשה, ופעל במעשיו הקדושים שבנהר יעברו ברגל, שר' פנחס בן יאיר עבר ברגל תלתא זימני עם הטייעיה וכו', ולכן מתורץ הדקדוק שפתח בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים, וגם שפתח בעבר וסיים בעתיד'.

וכך מסופר על הרה"ק ר' אלימלך זיע"א, שהוא בעצמו הפך ים ליבשה, כמובא בספר י"ג אורות (ח"ב עמ' נא) בזו הלשון 'פעם חזר רבינו (הרבי ר' אלימלך מליזענסק זיע"א) מבית המדרש לביתו בשביעי של פסח (או בשבת שירה), ושאל לאנשי ביתו: האם אתם רוצים לראות כיצד בקע משה רבינו את הים. וציווה שיביאו לו ספל מלא מים, ויט ידו הקדושה למעלה מן המים ויבקעו המים. ואמר רבינו: כה בקע משה רבינו את הים. (שמעתי מפי מו"ח ששמע מהגה"ק מקאלאשיץ, ששמע מהרה"צ רבי אשר מגלונא נכד רבינו, ששמע מזקנתו שהיתה בין הנוכחים שמה).

ובזה פירש הרה"ח ר' יוסף ווייס ע"ה (שו"ב בעיר אנטווערפן), מה דאיתא במכילתא (הובא בריש"י בפרשתן) שגם המים שבכלים נבקעו. דכתב המהרש"א (חולין ז), דבקיעת כל הנהרות בעת קריעת ים סוף, לא היתה לצורך השעה ההיא, אלא שהוכן הדבר עבור רבי פנחס בן יאיר שבקע את הנהר בשעתו, והוא עשה כן מכוחו של משה רבינו שבקע כל מימות שבעולם. ואמר ר' יוסף ע"ה, דמה שהמימות שבכלים נבקעו בשעת קריעת ים סוף, זה היה גם כן לצורך העתיד, דהיינו שרבינו יוכל לבקוע את המים שבכלי בשעתו, להראות בעליל נס קריעת ים סוף לאנשי ביתו'.

עבדים' - עבדי הם. מאי טעמא אינון עבדים, בגין (שמות כ ב) 'אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים', ובגין כך כתיב בעשר אמירן, לבתר דכתיב 'אנכי ה' אלוקיך - אשר הוצאתיך מארץ מצרים', למפלח לי כעבד דפלח למאריה דפרק ליה מכל מרעין בישין דעלמא עכ"ל.

וסתם זכירה בלב, כדאיתא בספרא (פר' בחקותי פרשה א אות ג) ובספרי (פר' כי תצא פייסקא רצו ד"ה זכור). ומקרא יתירא דכתיב (דברים טז ג) 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים', דרשו ז"ל, דחיובא נמי להזכיר יציאת מצרים בפה - כדי לחזק הלב, דרחמנא לבא בעי. ורשב"ץ וסמ"ק מנו מתרי"ג מצות זכרון יציאת מצרים בפה בכל יום. וענף המצוה העקרית לזכור אותה בלב חרד, חלק מצוה"פ.

להקב"ה שהוציאנו וגאל אותנו ממצרים להיות לו לעם, וכלשון החרדים (מצוות עשה פרק א נד) 'לזכור בכל יום בלבבנו כי עבדים היינו לפרעה במצרים בעבודת פרך בחמר ובלבנים. ואילו לא הוציאנו, עדיין אנו ובנינו היינו עבדים. שנאמר (שמות יג א) 'זכור את היום הזה אשר יצאתם מארץ מצרים', וכתיב (דברים ו כג) 'ואותנו הוציא משם', וכדנתיא בהגדה דפסח 'בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאלו הוא עצמו יצא ממצרים'. ופרי המחשבה הזאת, כדי שלא יחזיק האדם עצמו כבן חורין, כדתנן באבות (פ"ב מט"ז) 'ואין אתה בן חורין [ליבטל ממנה]'. ובזוהר פר' בהר סיני, עלה קי"א: 'לאשתדל בתר פקודי אורייתא, דכלא איקרי עבודה, כעבד דאשתדל בתר מאריה בכל מה דאצטריך, בגין דישאל אקרון ליה עבדים, דכתיב (ויקרא כה נה) 'כי לי בני ישראל

ת. וראה עוד את המובא בחינוך (מצוה שו) על מצות ספירת העומר, וזו לשונו 'משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב (ירמיהו לג כה) 'אם לא בריתי יומם ולילה' וגו'. והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים - כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר ה' למשה (שמות ג יב) 'זוה לך האות כי אנכי שלחתיך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה' וכי'.

ומפני כך - כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא.

שבת שירה - גודל יקרת מעלתה

★ בשבת זו מאירה הארת קריעת ים סוף בבחינת 'נפש' והיא יתרה במעלתה יותר משביעי של פסח ★ מכח האמונה שזוכים לה בשבת קודש - יכולים לשוור את השירה ★ שירת הים כותבים אותה בשלושים שיטות ★ על ידי השירה מתגלה כתר מלכותו ית' ★ בשעה שהמלך מעטר עצמו בכתר מלכותו - נותן הנחה למדינות ★ על ידי אמירת שירת הים נתיישה מלכותו ית' בעולם ★ יושב תהילות ישראל ★ כי טוב חסדך מחיים - שפתי ישבחונך

וזה הוא בסוד 'עולם'. וכאשר בא יום שביעי של פסח מרגיש גם כן הארה נפלאה מזה, והוא בסוד 'שנה'. וכן כאשר קורין בתורה פר' בשלח, יוכל להרגיש גם כן הארה זו, והוא בסוד 'נפש' וכו'.

וכן על דרך זה הוא בכל ענין, כי ב'עולם', הוא כאשר בא אל המקום אשר שם נעשה הענין הזה בפועל ממש, וב'שנה' הוא כאשר בא הזמן הזה בשנה שהיה הדבר הזה, וב'נפש' הוא כאשר קורא בתורה הענין הזה. עד כאן מה שקבלתי מרבותי, רק הוספתי מעט בהרחבת ביאור הענין. ושמעתי ממורי הקדוש זללה"ה, כי בסוד ה'נפש' שהוא על ידי התורה, הוא יותר גבוה במעלה מן הזמן שהוא בשנה, עד כאן שמעתי ממורי זללה"ה.^ט

בשבת זו מאירה הארת קריעת ים סוף בבחינת 'נפש' והיא יתרה במעלתה יותר משביעי של פסח

באמרי יוסף (דרושים לשבועות, דרוש יח) כתב בזו הלשון 'קבלתי מרבותי, אשר כל דבר ודבר הוא בסוד עולם שנה נפש, כמו שכתב בספר יצירה (פ"ג מ"ה, ועיין בערבי נחל פר' אמור ד"ה ונראה לי לבאר כל זה בסוד עש"ן). והוא סוד הענין של השבתות אלו, דהיינו שבת שירה, וכן פרשת יתרו שקורין באמצע החורף. והוא כי כל דבר הוא בעולם שנה נפש, דהיינו קריעת ים סוף, כאשר האדם בא אל הים שנקרע לפני ישראל, יוכל להרגיש ההארה של שביעי של פסח, שהוא הארה של קריעת ים סוף. והראיה לזה, דמבואר בגמ' ברכות (נד.) דהרואה מעברות הים צריך ליתן הודאה ושבח לפני המקום,

ט. חידוש מופלא מצינו בנהר שלום (מהרה"ק רבי מאיר שלום מקאלשין זיע"א - נכדו של החוזה מלובלין זיע"א, עמ' פא ד"ה אז ישיר), שכתב שבכל שנה ושנה בשביעי של פסח ובשבת קודש פר' בשלח-שירה, בשעה שאנו אומרים את השירה, יורדים אלינו משה רבינו, אהרן, מרים וכל הדור ההוא לשוור עמנו את השירה ולהשפיע עלינו שפע טובה וברכה.

וזו לשונו 'אז ישיר משה וגו', 'אז': נוטריקון אלף זיין. 'אלף', פירוש, בזמן שלומדים השירה ('אלף' מלשון לימוד, כדמצינו טובא בגמ'). וזהו בשבת בשלח שקוראים פרשת השירה. 'זיין', פירוש, שביעי של פסח, אותו הזמן שאמרו בו משה ובני ישראל את השירה הזאת לה. 'ישיר משה ובני ישראל' וגו', לשון עתיד והווה. פירוש, בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים נתעורר מחדש

איש כפר תמרתא: כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח' וכו'. והכי איפסקא הלכתא, כמובא בשולחן ערוך (יו"ד הלכות ספר תורה ס"י ערה סעי' ד) 'שירת' הים כותבים אותה בשלשים שיטות. שטה ראשונה כדרכה, ושאר שיטות, אחת מניחין באמצע ריוח אחד, ואחת מניחין הריוח בשני מקומות באמצע, עד שתמצא השיטה חלוקה לשלש, ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח'.

וברמתים צופים (תנא דבי אליהו פרק טז) מסופר בזו הלשון 'בליל שבת שירה אחר התפילה פתח (הרה"ק בעל חידושי הרי"ם) ואמר, שהרב הקדוש מו"ה יצחק מווארק' ז"ל הקשה לו, למה נקרא שם השבת בפי העולם בשם 'שבת שירה', כיון שאינו לפי הזמן. ואם מחמת שקורין פרשה זו בשבת זה, כיון שאינו זמן המאורע, יקראו נמי שאר הפרשיות שקורין בתורה, כמו פרשת יתרו יקרא פרשת 'קבלת התורה'. ואם כן חזינו שאין הקריאה בתורה גורמת השם אלא הזמן, כמו 'ארבע פרשיות'. והשיב לו בקיצור, כיון שראינו שינוי בהשירה בענין הכתיבה בתורה, שנכתבת אריח על גבי לבינה, והכל הוא בתורה. עד כאן דבריו הקדושים. [ו]היה בלבת אש, שצריך כל אחד ואחד מישראל לשמוח בשבת [שירה] בהרגשה גדולה וכו'.

מכח האמונה שזוכים לה בשבת קודש - יכולים לשורר את השירה

ובישמח ישראל (פרשתן ד"ה וזה הטעם) כתב על מעלת השבת קודש, שמכוחה אנו זוכים לשורר את השירה, מפני שקדושת השבת מחזקת בליבנו את האמונה בחידוש העולם על ידי ריבון כל העולמים. ולטעם זה נקראת שבת זו - 'שבת שירה', מחמת שעל ידה בא לנו עזר וחיוזוק לאמונה שמביאה את השירה. וזו לשונו 'וזה הטעם שקורין לשבת זה שקורין השירה בו - 'שבת שירה', היינו כמבואר במדרש (ילקו"ש רמז רמ) 'ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו' (תהלים קו יב), **שמהאמונה זכו לשירה, ושבת מורה על חידוש העולם, ועל ידי קדושת שבת נתחזק בתוך עם קודש ובכל [איש] ישראל בפרט - האמונה שלימה, וכמאמרנו בקבלת שבת 'בואי בשלום כו' תוך אמוני עם סגולה', שעל ידי האמונה נעשה ההכנה לקבל קדושת שבת קודש, והשבת קודש מחזק עוד ברבו יתיר כח אמונת אומן בכל ישראל, וזה 'שבת שירה', על ידי שבת נתחזק האמונה ועל ידי אמונה זוכים לשירה'.**

שירת הים כותבים אותה בשלושים שיטות

והנה איתא בגמ' (מגילה טז:) 'אמר רבי חנינא בר פפא, דרש רבי שילא

ענין השירה. ומחדש ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'. וזה פירוש אמרם ז"ל (שבת נא:) 'וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר וכו'. פירוש, 'בעלי השיר' הם משה ואהרן ומרים וכל הדור דעה, בכל שנה שנה באלו שתי הזמנים הנ"ל שקוראין את השירה, המה יוצאין מגן עדן העליון בשיר ונמשכין לזה העולם בשיר. 'ומזין עליהן', פירוש שממשיכין השפעות ומזונות על הממשיכין אותם. 'וטובלין במקומן', פירוש בעת שהולכים חזרה למקומן צריכים טבילה בנהר דינור'.

בזו הלשון 'פתח הרב ואמר: שבת זה נקרא 'שבת שירה', על שם שקוראים בו שירת הים. והשירה נכתבת אריח על גבי לבינה, שראשי תיבות מזה בגמטריא ק"ד. וקו"ף דל"ת מלא בגימטריא כמנין 'כתר', שעל ידי השירה נתגלה כתר מלכותו יתברך בעולם'.

בשעה שהמלך מעטר עצמו בכתר מלכותו - נותן הנחה למדינות

ומסיים המגן אברהם את דבריו (ש) 'וכמו כן, בכל שנה ושנה בעת שקוראין ישראל את פרשת שירת הים, נתגלה הכתר מלכות, וכשהמלך מעטר עצמו בכתר מלכותו הוא נותן הנחה למדינות, ובפרט מלך מלכי המלכים הקב"ה שכשמעטר עצמו בכתר מלכותו בודאי יתן הנחה לישראל, וימלא משאלות בני ישראל בכל השפעות טובות, והברכות בכלל ופרט, ברוחניות וגשמיות, בני חיי ומזוני ורפואה בקרוב בימינו אמין'.

ועיין בשל"ה הק' שמבאר כל דיני ספר תורה - על האדם, והגוף הוא הקלף והנשמה עם המצוות ומעשים טובים והאמונה והדעת של כל אחד ואחד מישראל הוא האותיות. ובאמת, אף שאמרו ז"ל 'כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה' (עיין במנחות קי.), עם כל זה, לאו כל אדם זוכה להרגיש הקדושה והשמחה מהקרבת הזה כמו מקרבן ממש וכו'. וכן בכל דבר שאדם קורא ולומד בכל מצוה ומצוה, אך אין השמחה מתגלה בגוף, והוא דרך רזא כמו בתורה, כיון שהתיבה בקלף אין שינוי, אבל השירה יש שינוי בכתב בהקלף גופא, כן מחויב הגוף והלב, והאדם שדומה להקלף גם כן מרגיש השמחה של השירה מעין שירת הים' עכ"ל'.

על ידי השירה מתגלה כתר מלכותו ית'

וראה את המובא במגן אברהם (מהרה"ק המגיד מטריסק זיע"א, פרשתו ד"ה פתח),

י על אמירת השירה של הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זיע"א בשבת שירה, סיפר הרה"ק בעל אמרי נועם מדז'יקוב זיע"א, שבפעם אחת כששבת ברימנוב בשבת שירה, התפלל הרה"ק רצ"ה בבית מדרש שלא הוסק כלל והקור היה ללא נשוא. אמנם באמירת השירה נתלהב כל כך הרה"ק רצ"ה זיע"א, עד שבגלל החום הפסיק לרגע ורמז שיפתחו את החלון בכדי שיוכל לשאוף אויר, ואז המשיך הלאה בעבודתו הק'. לאחר מכן התבטא הרה"ק מדז'יקוב זיע"א בגודל ענוותנותו, אשר לא כן הוא בבית מדרשו, שאפילו לאחר שהסיקו וחיממו את בית המדרש כראוי, בעת 'אמירת השירה' קר אצלו.

עוד סיפר האמרי נועם בשבח אמירת השירה של הרה"ק רצ"ה מרימנוב זיע"א, שבעת שהרה"ק רצ"ה מרימנוב נסע לדז'יקוב לשבות אצל הרה"ק רבי אליעזר מדז'יקוב זיע"א בפר' לך לך - שבועיים לפני פטירתו, התכבד הרה"ק רצ"ה לומר 'תורה'. דרכו בקודש של הרצ"ה זיע"א היתה, שהיה מתחיל את דברות קדשו מבריאת העולם, האבות הקדושים, ירידתם למצרים, יציאת מצרים, קבלת התורה, ואחר כך אמר: ובתורה כתוב וגו', ואמר תורה. ובאותה שבת, כשהגיע ליציאת מצרים וקריעת הים, אמר את כל השירה פסוק בפסוק. וכשהרה"ק האמרי נועם זצ"ל סיפר אודות השבת ההיא, הפטיר בזו הלשון ואמר: 'כבין א נגידישער איידעם, מ'זאגט אויף

מלך בלא עם', כמובא בבעל שם טוב (פר' נח אות קמ) א',

ולכן אע"פ ש'מעולם אתה', נתכונן כס המלוכה על ידי השירה 'נכון כסאך מאז' - מאמירת 'אז' ישיר.

יושב תהילות ישראל

ועיקר הנחת רוח של מלך מלכי המלכים, שבזכותו יושב על כסא מלכותו, בבחינת 'נכון כסאך', הוא על ידי השבח והקילוס שהוא 'אלוקי ישראל' מן העולם ועד העולם, וכמובא באור החיים (דברים ו ה ד"ה עוד ירצה) בזו הלשון 'עוד ירצה לעורר לב איש ישראל לאהבת ה', על דרך אומרם ז"ל בפסוק (תהלים כב ד) 'יושב תהלות ישראל', שלא בחר ה' מכל התהלות זולת כשהללוהו ואמרו לפניו: 'ברוך ה' אלוקי ישראל', אז ישב על כסא מלכות עולם. והוא אומר 'ואהבת את ה' - לטעם זה שלא בחר להיות אלא אלקיך. ובהעיר האדם לבו לפרטים כאלו, תנתק נפשו וְתַתַּר ממקומה בהתעוררות נפלא ורם באהבת הנאהב יתעלה רום תפארת כבודו' ב'.

על ידי אמירת שירת הים נתיישוב מלכותו ית' בעולם

ונראה להסמיך את דבריו לדברי המדרש רבה (פרשתן כג א) "אז ישיר משה", הדא הוא דכתיב (תהלים צג ב) 'נכון כסאך מאז', אמר ר' ברכיה בשם ר' אבהו, אף על פי שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך - עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר 'נכון כסאך מאז'. משל למלך שעשה מלחמה ונצח, ועשו אותו אגוסטוס. אמרו לו: עד שלא עשית המלחמה היית מלך, עכשיו עשינוך אגוסטוס. מה יש כבוד בין המלך לאגוסטוס, אלא המלך עומד על הלוח ואגוסטוס יושב. כך אמרו ישראל: באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה, משבראת אותו אתה הוא, אלא כביכול עומד שנאמר (חבקוק ג ו) 'עמד וימודד ארץ', אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך ב'אז' נתיישוב מלכותך, וכסאך נכון, הוי 'נכון כסאך מאז' - ב'אז ישיר'."

וביאור הדברים, שהאומר שירה ממליך את הקב"ה בעולמו, ובכח זה נתכונן כסאו יתברך כביכול, שהרי 'אין

מיר אז אין פארמאג הונדערט אין פופציג טויזענט קראגען, און דריי הונדערט זילבערנע קערבליך. איך וואלט עס אלעס אוועק געגעבן צו הערין נאכאמאל ווי דער רבי ר' הירש האט געזאגט דעם פסוק 'נטית ימינך תבלעמו ארץ'". (דמשק אליעזר, פרק ד עמ' כט ועיין שם בהערה).

יא. זו לשון קדשו 'זהו יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה', שיתפאר הקב"ה במלכות שהוא בתוך העולמות ויתגלה מלכותו, דהיינו שיכירו הכל שהוא מלך העולמות, וזהו תענוג גדול להקב"ה. ומדת המלכות הוא מצדינו ובידינו, דהיינו שאנו מכירים גדולתו ומלכותו, ואז הוא נשלם במדת מלכותו כי 'אין מלך בלא עם', שמחמת העם נתגלה המלכות, ויש לקודשא בריך הוא תענוג גדול מזה.

יב. יש רמז לדברי האור החיים הק' מדברי התלמוד ירושלמי (סוכה פ"ה ה"ד) 'שאף על פי שיש לפניו כמה קילוסין, חביב הוא קילוסן של ישראל יותר מכל, מה טעמא (שמואל ב' כג א) 'ונעים זמירות ישראל', (תהלים כב ד) 'יושב תהלות ישראל'. וכן בילקוט שמעוני (פר' נח רמז מז)

אומר 'מודים', העם מה הם אומרים. אמר רב: 'מודים אנחנו לך ה' אלוקינו על שאנו מודים לך'. ופירש רש"י (שם ד"ה על) 'על שאנו מודים לך - על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך ומודים לך'. וכעין זה פירש רבינו יונה (על הרי"ף ברכות יג): 'על שאנו מודים. פירוש, על שזכינו להודות לך'.

ויש ללמוד מדבריו, איזו חשיבות ומעלה אדירה זכה לה עם ישראל, שמלך מלכי המלכים הקב"ה, לא ישב על כסא מלכותו - עד שהיללוהו שהוא 'אלוקי ישראל'. אשרינו שזכינו להימנות על העם הנבחר - שהקב"ה משתבח בנו ומתהלל מאתנו, וכמו שנאמר (דברים י כא) 'הוא תהילתך והוא אלוקיך'²⁷.

ומעין זה פירש הרא"ש (ברכות פ"ג ס" כ)

וזו לשונו 'גרסינן בגמ' דסוטה (מ) בזמן ששליח ציבור אומר 'מודים', העם מה הם אומרים. אמר רב, מודים אנחנו לך ה' אלוקינו על שאנחנו מודים לך. פירוש, על מה שזכיתנו מכל האומות וקרבתנו להודות לך'²⁷.

כי טוב חסדך מחיים - שפתי

ישבחונוך

ועל זה גופא שיש לנו את הזכות להודות ולשורר לה' - אנו מודים ומשבחים תמידין כסדרן באמירת 'מודים דרבנן', כמובא בגמ' (סוטה מ). 'בזמן ששליח צבור

מובא בזו הלשון 'לכך בחר ביעקב ובבניו, שהן משבחין אותנו, שנאמר (ישעיהו מג כא) 'עם זו יצרתי לי וגו'', וכי כל בריותיו אין משבחין אותו (בתמיהה), והלא כבר נאמר (מלאכי א יא) 'כי ממזרח שמש ועד מבואו [גדול שמי בגוים]' וגו'. מכאן, אין ערב לו אלא ישראל, שנאמר (שמואל ב' כג א) 'נעים זמירות ישראל', ואומר (תהלים כב ד) 'ואתה קדוש יושב' וגו', ואומר (תהלים קלה ד) 'כי יעקב בחר לו י-ה' וגו'.

יג. במקום אחר באור החיים (ויקרא יז ה), מצינו אש להבת בוערת באהבה להקב"ה - על אשר בחר בנו. וזו לשונו "זבחי שלמים לה' [אותם] וגו'. היה צריך לומר 'וזבחו אותם זבחי [שלמים לה']' וכו'. ואולי שנתכוון האדון להראות חיבת הקודש אשר חבב עמו, ואמר, כי זבחי שלמים הם קרבנות המשתתפים בשולחן אחד יחד בנים ואביהם, והוא אומר שלמים לה' - אותם, וחוזרת תיבת 'אותם' לבני ישראל הזובחים האמורים בתחלת הכתוב, לא לזבחים. ועל דבר זה לבד תנתק הנפש מנרתקה, ותקום לעבודת הא-ל במסירת נפש מבלי הרגש, להפלט עריבות הנרגש בבחינת אהבתו יתברך בנפש המרגשת בטעימת נועם חיבתו. וכל זה קטן הוא להמתחייב לנו עשות לערך המוקדם ממנו יתברך בבחינת שעשוע חיבובינו ורוממות אשר רומם עם קדושו'.

יד. וראה מה שכתב האלשיך לפרש הכתוב (תהלים קטז יז) 'לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא'. וזו לשונו (תהלים שם) 'על כל אלה אני נודר ב' זבחים, א' על כל הטובות שגמלתני. וא' על התודה, שהוא על שזכיתני להודות לך, שהוא על דרך 'מודים אנחנו לך' - על שאנו מודים לך'. וזהו שלא אמר 'לך אזבח תודה' (אלא אמר 'לך אזבח זבח תודה'), אך הם ב' זבחים, ושניהם נדר מעתה'.

ההודאה, שאנו מודים על כך 'שאנו חייבין להודות לשמך' טו.

וחסד זה הוא החסד הגדול ביותר, כמאמר נעים זמירות ישראל (תהלים סג ד) 'כי טוב חסדך מחיים - שפתי ישבחונך', כלומר, שהחסד שהוא גדול יותר מהחיים עצמם, הוא מה 'ששפתי ישבחונך' טז.

וכן משמעות דברי הירושלמי (ברכות פ"א ה"ה) 'רבי בא בר זבדא בשם רב: 'מודים אנחנו לך - שאנו חייבין להודות לשמך. תרננה שפתי כי אזמרה לך, ונפשי אשר פדית, בא"י א-ל ההודאות'. והיינו שדוד המלך ע"ה (תהלים עא כג) שיבח וזימר על עצם הזכות לרנן ולשורר לה', 'תרננה שפתי - כי אזמרה לך'. וזו מהותה של

טו. וכמובא במראה יחזקאל (הגדה של פסח ד"ה וז"ש תרננה) בזו הלשון 'זוה שאמר (תהלים עא כג) 'תרננה שפתי כי אזמרה לך', כלומר על הטובה הזו לבד שזכיתי לומר לך שירות ושבחים, שהיה די אפילו לא היה מגיע לי לעצמי שום טובה אחרת, כי זה כל מגמתינו להללו ולשבחו'.

טז. בספר מים חיים (לבעל הפרי חדש) מובאת הקדמה מבן המחבר (ד"ה והואיל ואתא לידן). ובתוך דבריו מקשה על הפסוק הנזכר (תהלים סג ד) 'כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך', איזהו חסד הוא יותר טוב מהחיים עצמן, הלא כל אשר לאיש יתן בעד נפשו. וכתב לבאר בזו הלשון 'ועיקר ההודאה והשבח שצריך האדם ליתן להקב"ה, הוא בשביל שנתן לו יכולת לשבח למלך מלכי המלכים הקב"ה, בהיות הוא בשר ודם רמה ותולעה. וזהו כוונת הפסוק 'כי טוב חסדך מחיים', רוצה לומר, יותר טוב החסד שאתה עושה עמי מהחיים שאני חי בעולם. ואיזהו החסד שהוא יותר מהחיים, מה שנתת רשות ויכולת ששפתי ישבחונך - למלך מלכי המלכים כמוך'.

שובבי"ם

מתכפר בתורה ובגמילות חסדים – כוחה של 'תורת חסד'

☆ בחסד ואמת יכופר עוון ☆ לכו וטפלו בצדקה ☆ בתורה ובגמילות חסדים - יחדיו
☆ אבל מתכפר הוא בתפילה

חסדים. רבה ואביי מדבית עלי קאתו, רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין, אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים - חיה שיתין שנין^{י"ב}.

ובביאור דברי הגמ', מדוע על ידי תורה וגמילות חסדים מתכפר עוון בית עלי. וכן מדוע רבה חי ארבעים שנה ואילו אביי חי שישים שנה – עוד עשרים שנים

בחסד ואמת יכופר עוון

מובא בגמ' (ראש השנה יח.) 'דאמר רב שמואל בר אמי, ואמרי לה אמר רב שמואל בר נחמני אמר רב יונתן: מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע, שנאמר (שמואל א' ג יד) (לכו) 'ולכן] נשבעתי לבית עלי - אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה'^{י"ז} וכו'. אביי אמר: בזבח ומנחה - אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה ובגמילות

יז. עיין ברש"י שפירש (שם פסוק יב ד"ה החל) 'אותו היום תתחיל גזירתי על בית עלי שימותו חפני ופנחס, ומכאן ואילך אכלה גזירתי ואשלימה עליהם מדור אל דור, להמיתם אנשים בני שמונה עשרה שנה'.

יח. פעם בא בעל תשובה לפני גאב"ד ירושלים, הגאון ר' ישראל יעקב פיישר זצ"ל, והשיח את צערו, שאף שהוא כבר שב בתשובה, והוא מדקדק על קלה כחמורה ומאמין שהקב"ה מקבל את השבים, אך עדיין אין לו מנוח מדברי הזוה"ק שיש חטאים שלא מועילה עליהם תשובה, ומה יעשה כדי לכפר על עוונותיו. ואף שפנה אל כמה רבנים ושטח בפניהם את צערו, הם אמרו לו שתשובה עילאה מועלת, או אמירת תהילים עם דמעות, אך טרם הצליח לעשות כדבריהם 'ואני אנה אני בא'.

מששמע הגאון ר' ישראל יעקב את כאבו, נענה אליו ולימדו את דברי הגמ' הנזכרים, שבניו של עלי חטאו ואין להם תשובה, וכפי שנאמר (שמואל א' ג יד) 'ולכן נשבעתי לבית עלי - אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה', אך עם כל זאת, מדייקת הגמ' את הפסוק שדווקא על ידי זבח ומנחה אינם מתכפרים, אבל מתכפרים הם בתורה ובגמילות חסדים, וכמעשה דרבה ואביי האמור.

ימים עוד כ' שנים. ואביי שעסק בתורה יחד עם גמילות חסדים, האריך עוד כ' שנים וחי עד שישים שנה, כמובא בגמ' (ברכות ה.) ש'כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וכו' מוחלין לו על כל עונותיו².

לכו וטפלו בצדקה

ובמדרש רבה (פר' חיי שרה נט א) מסופר בזו הלשון 'ר' מאיר אזל לְמַמְלָא, ראה אותן כולן שחורי ראש. אמר להם, תאמר ממשפחת בית עלי אתם, דכתיב (שמואל א ב לג) 'וכל מרבית ביתך ימותו

יותר מרבה. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות, יבמות קה.) בהקדם דברי התנא (אבות פ"א מ"ב) שהעולם עומד על ג' דברים, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. ומאחר שבית עלי זלזלו בעבודה, כפי שנאמר (שמואל א' ב כט) 'למה תבעטו בזבחי ובמנחתי', לכן לא יועיל להם זבח ומנחה לכפר, מפני שאין קטגור נעשה סניגור. אבל מתכפר עוונם בתורה וגמילות חסדים³.

ולפי שבדיני שמים נענשים רק מכ' שנים ומעלה (שבת פט:), לכן רבה האריך

סיים הגרי"י את דבריו ואמר לו, על ידי שתעסוק בתורה מתוך עמל ויגיעה ותוסיף ותשתדל לעסוק בגמילות חסדים, תינצל מגזירת בית עלי, ותכופר ותחיה. כשמוע ה'בעל תשובה' את דבריו, אורו עיניו ואמר בהתרגשות: רבינו, ניחמתני. אכן ישנו מקרא מפורש ומאמר חז"ל מפורש, ואנכי לא ידעתי.

ט. זו לשון רבינו יונה בשערי תשובה (שער א אות מז) 'לרדוף פעולת החסד והאמת, כענין שנאמר (משלי טז ו) 'בחסד ואמת יכופר עון וביראת ה' סור מרע'. ועתה התבונן בסוד המקרא הזה. כי האמנם אם החוטא לא שב אל ה', לא יתכפר עונו בפועל החסד, כמו שנאמר (דברים י ז) 'אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד', ופירשו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט משלי יא תתקמז) 'לא יקח שוחד מצוה, למחול ולהעביר על העונות'. ועוד אמרו (בבא קמא ג.) 'כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרו חייו וכו'. אכן, זה שאמר שלמה עליו השלום 'בחסד ואמת יכופר עון' - על בעל התשובה דיבר, כי יש עבירות שהתשובה ויום הכפורים תולים ויסורים ממרקים, כאשר יתבאר בשער הרביעי. והנה החסד יגן בעד החוטא וישמור עליו מן היסורים, בשגם הצל יציל מן המות, כמו שכתוב (משלי י ב) 'וצדקה תציל ממות'.

כ. מצינו שהחפץ חיים (אהבת חסד ח"ג פ"ח הערות) כתב ביאור וחידוש נפלא מדוע זכה אביי לאריכות ימים יתר על חייו של רבה. וזו לשונו 'ויש לעיין, אם לא היה אפשר לעשות על ידי אחרים, מאי טעמא דרבא. ואם אפשר, מאי טעמא דאביי דעסק בגמילות חסדים, הלא אמרו במועד קטן (טו.) דמצוה שאפשר לעשות על ידי אחרים אין מבטלין תורה. ואולי, דאביי דהיה אז מפורסם בדורו מאוד, כיון שהוא עסק בגמ"ח, בודאי היה מוסיף ענינים גדולים במדת החסד, ובלתי לא היה נעשה דבר זה. וסברת רבא היה, דאינו מונח חיוב על האדם שיתחיל לעסוק בדבר, כיון שלא בא מעשה לפניו, וחשש לביטול תורה. ומ"מ מדחזינן דהוסיפו עבור זה לאביי עשרים שנה לחייו, שמע מינה דמשמאי אסכימו לאביי. וגדר הוספת השנים נוכל לאמר בפשיטות, דמה שביטל תורה ע"י עסק הזמן של גמ"ח הוסיפו לו - כדי שלא יחסר לו מתורתו'.

וכן מתאמרא בשם מהרש"ל מלענטשנא (תולדות אדם, זמירות שב"ק ד"ה זכרו תורת משה) ביסוד מצות צדקה, שעיקרה היא בעשיית צדקה רוחנית, וזו לשונו 'על פי מה שאמר אאדמו"ר דצללה"ה זי"ע ליישב הקושיא האיך היו מקיימים מצות צדקה בעת שירד המון, ואז היה שוין עני ועשיר על זה. כי מי שהיה לו גדלות השכל היה משפיע דעת ותבונה לקטני השכל, וזה עיקר הצדקה ללמד לחבירו לעשות הטוב בעיני ה', עד כאן דבריו'.

ובספר ארון עדות (מהרה"ק ר' שרגא יאיר זי"ע"א, חתן בנו של הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע"א, פר' צו ד"ה זאת תורת) כתב בזו הלשון 'וגם גמילות חסדים אפשר לקיים בתורה, על ידי שילמוד עם חברו. ולכן תור"ה בגימטריא 'גמילות חסדים', כי אין לך גמילות חסד גדול ממזכה את נפש חבירו בתורה'.

ועיקר מצוות צדקה האמורה בתורה נאמרה על צדקה רוחנית, כמובא בערבי נחל (פר' האיזני - דרוש א ד"ה ובדרך דרוש) 'ובדרך דרוש ומוסר נראה לי לבאר, כי נודע שיש ב' מיני צדקה. דהיינו צדקה לעניים בפשיטות, הוא מין א'. ומין הב' הוא, כי 'אין עניי אלא מדעת' (נדרים מא.), והמדריכו ומלמדו דיעה לפרוש מעבירות שבידו, היינו

אנשים'. אמרו ליה, רבי התפלל עלינו. אמר להם, לכו וטפלו בצדקה, ואתם זוכים לזקנה. מה טעמיה (משלי טז לא) 'עטרת תפארת שיבה'. והיכן היא מצויה (משלי שם) 'בדרך צדקה תמצא'. ממי אתה למד, מאברהם שכתוב בו (בראשית יח יט) 'ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט', זכה לזקנה – 'ואברהם זקן בא בימים' (בראשית כד א)'.
ובפשטות יש לבאר את עצתו של ר' מאיר, מדוע בזכות גמילות חסדים הם יאריכו ימים ויתכפר להם עוון בית עלי - יותר מהקרבת קרבנות לכפרה.

אך יש ללמוד מדברי הגמ' (סוכה מט:), שצדקה וגמילות חסדים גדולים במעלתם על מעלת הקרבנות. וזו לשון הגמ' 'אמר רבי אלעזר: גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות, שנאמר (משלי כא ג) 'עשה צדקה ומשפט - נבחר לה' מזבח'כא'.

בתורה ובגמילות חסדים - יחידיו
וראה את המובא בשם המהרי"ד מבעלזא זי"ע"א (ליקוטי אמרים טהורים, ברכות עמ' רצז) על דברי הגמ' הללו, וזו לשונו 'הצדקה היותר גדולה לעורר איש את רעהו לתורה וליראת שמים, וכל שכן לקרב רחוקים'.

כא. ובהמשך הגמ' מובא שגמילות חסדים גדולה על מצוות צדקה. וזו לשון הגמ' 'ואמר רבי אלעזר: גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שנאמר (הושע י יב) 'זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד'. אם אדם זורע - ספק אוכל ספק אינו אוכל, אדם קוצר - ודאי אוכל. ואמר רבי אלעזר: אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, שנאמר 'זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד'. תנו רבנן: בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה: צדקה - בממונו. גמילות חסדים - בין בגופו בין בממונו. צדקה - לעניים, גמילות חסדים - בין לעניים בין לעשירים. צדקה - לחיים, גמילות חסדים - בין לחיים בין למתים'.

לעבור כנגד המתפלל. כשסיים רב כהנא להתפלל, שאל אותו רב חייה, האם נוהגים אצלכם לצער את רבכם. השיב לו רב כהנא, שהוא מצאצאי בית עלי, ועל בית עלי נאמר (שמואל א' ג יד) 'ולכן נשבעתי לבית עלי, אם יתכפר עוון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם'²². ויש לדייק, שדווקא זבח ומנחה אינו מכפר עליהם, אבל על ידי תפילה מתכפר להם, ולסיבה זו האריך בתפילתו. כששמע זאת רבי חייה, ביקש עליו רחמים, וזכה ר' כהנא להאריך ימים - עד שנעשו ציפורניו סמוקות כמו של תינוק²³.

והדברים מופלאים למתבונן - עד היכן מגעת כוחה של תפילה, שהיא גדולה יותר מן הקרבנות²⁴. ולכן, אפילו במקום שכבר נגזרה הגזירה ולא יועילו קרבנות לכפרה, לא ננעלו שערי התפילה לכפר ולקרוע את הגזירה²⁵.

כב. עיין ברש"י שפירש (שם פסוק יב ד"ה החל) 'אותו היום תתחיל גזירתי על בית עלי שימותו חפני ופנחס, ומכאן ואילך אכלה גזירתי ואשלימה עליהם מדור אל דור, להמיתם אנשים בני שמונה עשרה שנה'.

כג. מובא מהרמ"ע מפאנו (גלגולי נשמות אות כ' עה), שרב כהנא היה גלגול של אליהו הנביא. ואפשר לומר לפ"ז, שהסיבה שר' כהנא האריך בתפילתו על בית עלי, נבע משורש נשמתו, שהרי 'פנחס הוא אליהו', ומצינו שפנחס עצר את המגיפה על ידי תפילתו, וכמו שנאמר (תהלים קו ל) 'ויעמוד פינחס ויפלא ותעצר המגפה'.

כד. כן מצינו אף בגמ' (ברכות לב:) 'ואמר רבי אלעזר: גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנאמר (ישעיהו א יא) 'למה לי רב זבחיכם', וכתוב (פסוק טו) 'ובפרשכם כפיכם'. ופירש"י (שם) 'ובפרשכם כפיכם - אי לאו דגדולה תפלה, כיון דאמר למה לי 'רוב זבחיכם' למה לי תו 'ובפרשכם', הא אפילו זבחייהם לא ניחא ליה'.

כה. אף אצל חזקיהו המלך מצינו שכח התפילה הועיל לו במקום שכבר נגזרה הגזירה, כמובא בגמ' (ברכות י). שישעיהו אמר לחזקיהו שהוא התחייב במיתה ואין לו חלק לעולם הבא מחמת שלא עסק בפריה ורביה, ועתה כבר נגזרה הגזירה ולא יועיל לו גם אם ישא אשה. נענה אליו חזקיהו ואמר לו: 'בן אמוין, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא,

צדקה. והמין הב' הוא עדיף. וברוב המקומות היכא דכתב סתם צדקה, המכוון הוא למין השני'.

אבל מתכפר הוא בתפילה

ובספר עשרה מאמרות (להרמ"ע מפאנו מאמר חקור דין פרק כג) מובא בשם הירושלמי דרשה אחרת על הצלת בית עלי. וזו לשונו 'ובמערבא מתנו, בעון בית עלי בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר בתפלה שהיא באה מעמקי הלב'.

ובפשטות כוונתו לדברי הירושלמי (ראש השנה פ"ב ה"ה), שרבי חייה בר אבא היה עומד ומתפלל, ונכנס רב כהנא ונעמד מאחוריו להתפלל. כשסיים רבי חייה את תפילתו הבחין שרב כהנא מאריך בתפילתו, ומשום כך המתין עליו - שלא

חוקים להורותם

הלכות והליכות

מתוך שיעורי ההלכה,
והוספות פסקים בעל פה
שנמסרו מפי הגאון
רבי שמעיה לעזו שליט"א

דיני שכר שבת

דיני שכר שבת

איסור נטילת שכר שבת

א. אסור ליטול שכר על פעולה הנעשית בשבת, ואפילו אם היא פעולה המותרת לעשותה בשבת וזהו הנקרא בפי הפוסקים 'שכר שבת'^א, וטעם האיסור מבואר ברש"י כתובות דף ס"ד שהוא גזירה אטו מקח וממכר ושכירות. ואפילו בלא שום פעולה אסור ליטול שכר שבת וכגון ליטול שכר דירה על חדר ללון שם בשבת, וה"ה לשכירות כלים שאסור ליטול עליהם שכר באם הושכרו רק לשבת ואע"פ שאינו עושה בהם שום מלאכה^ב. ואם נטל שכר שבת אסור לו ליהנות ממנו^ג.

שכר שבת בהבלעה

ב. מותר ליטול שכר שבת כשנוטלו בהבלעה עם ימי החול, וכגון ששוכר פועל לשמור לו על חפציו במשך כמה ימים ושבת בכללם מותר לו לשלם את שכרו משלם, ואע"פ שאם לא היה שומר בשבת היה מנכה לו משכרו וא"כ נמצא שנוטל חלק מהסכום כשכר שבת, מ"מ הרי זה שרי כיון שאינו נוטלו בפני עצמו רק בהבלעה.

האיסור על הנוטל ולא על הנותן

ג. איסור שכר שבת הוא רק על הנוטל ולא על הנותן, ולפיכך מותר ליתן שכר שבת לגוי, ומאידך אסור ליהודי ליטול שכר שבת אפילו מן הגוי, וכשיהודי

א. בגמ' ב"מ נ"ח ע"א "השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינוק כו' אין נותנין לו שכר שבת", ועיי' בשו"ע סי' רמ"ו וסי' ש"ו ס"ד.

ב. עיי' תוס' שבת י"ט ע"א וברא"ש שם סי' ל"ו.

ג. מקורו במדרכי שבת סי' רע"ג וכתב שם דחילופיהם נמי אסורים, ועיי' בשו"ע רמ"ה ס"א ובביאה"ל שם ד"ה אסור.

משלם שכר שבת ליהודי אחר אף שאינו עובר הנותן משום שכר שבת מכל מקום יש בזה משום ולפני עיור^ד.

תשלום על חפצים שגלקחו בשבת

ד. הלוקח חפצים מחבירו בשבת מותר ליטול עליהם שכר^ה, ולפי שהתשלום הוא עבור החפצים עצמן ואין בזה משום שכר שבת.

כשעיקר השכירות היא על השבת

ה. כתבו הפוסקים שהיתר זה של נטילת שכר שבת בהבלעה הוא אפילו באופן שעיקר השכירות היא על השבת ורק שמוסיף לשוכרו לכמה שעות בע"ש ובמוצאי שבת^י.

שכר שבת בריבית

ו. המלוה בריבית לגוי, יתנה עמו שישלם לו ריבית לפי שבועות ולא לפי ימים, ולפי שאם ישלם לו לפי ימים נמצא שהתשלום עבור יום השבת נחשב כשכר שבת. ובזמנינו שנהגו הבנקים לשלם ריבית על כל יום ויום, כתבו הפוסקים היתר לזה לפי שמנהג הבנקים לחשב את היום מחצות היום ועד חצות היום שלאחריו, וא"כ נמצא שהתשלום הוא מחצות יום שישי ועד חצות יום השבת וכן מחצות של יום השבת ועד חצות של יום ראשון ושוב הוי תשלום בהבלעה,

ד. כ"ה במשנ"ב ש"ו סקכ"א בשם החי"א.

ה. מותני' סופ"ג דביצה ושו"ע סי' שכ"ג.

ו. עיי' מ"ב סי' ש"ו סקכ"א וז"ל, ומה שנוהגים הסוחרים לשכור יהודי בע"ש לשמור העגלות מן הגניבה, הדבר קשה איך הסוחר עובר על לפני עיור כיון שידוע שודאי יקבל שכר שבת, ולכן ראוי שיתנה עם השומר שישמור גם ביום ע"ש ובמוצ"ש איזה שעות ואז הוי כשכר שבת בהבלעה וש"י [ח"א] עכ"ל. ואולם עיי' בערוה"ש ש"ו סי"א שפקפק באופן זה וז"ל, "האמנם זהו אצלנו מעשים בכל יום שהחזנים העוברים ושבים מתפללים בשבת ונוטלין בעד זה שכר כפי מה שמשותווים עמו הגבאים ולפי"ז איסור גמור הוא, וגם כשנותנים לו שכר שבוע יש מי שאומר שצריך להתפלל בכל יום (מג"א), ואין המנהג אצלנו כן, אך י"ל שמפני שמתחייבים לילך לברית מילה ולחטונה מותר, אך כפי הידוע עיקר השכירות הוא בשביל תפלות שבת ויו"ט ור"ה ויוה"כ, ולפי"ז הוי שכר שבת וצ"ע".

ולפי"ז בשבת ויו"ט הסמוכים זה לזה או בחו"ל שהיו"ט הוא ב' ימים יש להחמיר בזה.^ז

המשכיר חדר במלון

ז. המשכיר חדר במלון ליום השבת אין בזה משום שכר שבת, ולפי שהתשלום כולל אכילה ולינה, וכיון שמותר לשלם על עצם המאכלים וכאמור לעיל ס"ד, א"כ נמצא שהתשלום על הלינה הוא תשלום בהבלעה ושוב שרי. ואולם המשכיר חדר ללינה בלבד יש בזה משום שכר שבת ואסור, ומ"מ לפי המקובל שהשכרת החדר היא מכמה שעות קודם השבת ועד כמה שעות לאחר השבת א"כ שוב הוי תשלום בהבלעה ושרי.^ח

השוכר אולם ושמישים שיסייעו לו בסעודות השבת

ח. השוכר אולם לשבת אין בזה משום שכר שבת כיון שהשכירות מתחלת מכמה שעות קודם השבת והוי זה תשלום בהבלעה, ואפילו אם שוכרו לשבת בלבד מכל מקום התשלום כולל גם את טורח הכנת האולם לפני שבת והניקיון לאחר השבת ושוב הוי תשלום בהבלעה, ואולם השוכר שמישים יהודים שיסייעו לו בסעודה (מלצרים) יש בזה משום שכר שבת ועל כן חייב להתנות עמהם שיעשו לו איזה מלאכה חשובה גם קודם השבת או לאחר השבת וישלם להם בהבלעה.

שכר שבת במתנה

ט. מותר ליתן שכר על מעשה הנעשה בשבת דרך מתנה, והיינו באופן שלא התנו על נטילת שכר ורוצה עכשיו ליתן לו שכר על פעולתו דרך מתנה.^ט

ז. עיי' בשו"ת מנח"י ח"ט סי' נ"ט.

ח. שו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' קכ"ה, ועיי' בדעת ש"ו ס"ד וז"ל עמג"א סק"ז דגם במשכיר חדר לחבירו אסור לקבל שכר שבת בכה"ג, וכ"ה במג"א סי' רמ"ו סק"ג, ולפי"ז אסור לבעלי פונדקאות הנוטלים שכר לינת לילה לקבל שכר בעד ליל שבת לבד בלא הבלעה עכ"ל, וצ"ל דשם מיירי שנוטל שכר על לינה בלבד בלא אכילה.

ט. עיי' שעת ש"ו בשם תשו' הר הכרמל, וכ"ה במ"ב שם ס"ק ט"ו וסקכ"ו. וכע"ז מצינו בפוסקים שנתחבטו טובא בהיתר החזנים שנוטלים שכר, ועיי' בא"ר סקט"ו בשם מהר"ם טיקטין שהוא משום שהיו עושים כן אף בלא שכר, דניחא ליה לאיניש לקיים מצוה, וא"כ נמצא שהשכר הוא כעין מתנה.

חברת תהילים בשבת

י. חברת תהילים הנותנים לילדים מיני מתיקה עבור אמירת תהילים בשבת אין בזה משום שכר שבת ושרי'.

תשלום למקוה

יא. כתבו הפוסקים שמדינא מותר ליטול שכר טבילה בשבת, ולפי שהמקוה צריך חימום וניקיון והטלת מים בע"ש ואגב הני משלם על הכל^א, ויש מקואות שנהגו סלסול בעצמן ואינם נוטלים שכר בשבת.

י. עיי' בהגהות חכמ"ש לסי' ש"ו ס"ה וז"ל הנה נשאלתי על דבר השוחטים ביו"ט ומקבלים איזה דבר מאכל אם מותר או הוי בכלל שכר שבת ויו"ט, וכתבתי בזה תשובה בארוכה להתיר הלא הוא בחיבורי לאו"ח משנת תקצ"ב, והרוצה לעמוד על שרשן של הדברים יעיין שם בתשובה ההיא וימצא מרגוע לנפשו עייש"ה ודוק. וחפשתי ומצאתי שתשובה זו נדפסה בספרו ובחרת בחיים ס' פ"ט ושם התיר מתרי טעמי, א' דהרבה פוסקים מתירים ליטול שכר שבת לצורך מצוה ומשום דכל איסור שכר שבת אינו אלא גזירה לגזירה ובמקום מצוה לא גזרו, ב' דמה שמקבל איזה דבר מאכל לא נחשב כשכר רק כעין מתנה בעלמא הוא דיהבו ליה דעביד ליה נייח נפשיה, ע"כ. ולכאו' יש לדמות כל זה לשאלה דידן.

יא. עיי' שו"ת נובי"ת סי' כ"ו, וכ"ה במהרש"ג ח"א סי' ס"ה.

